

Brakkens Betydning.

Foredrag ved Mødet i det kgl. Landhusholdningssekskab d. 18de Oktb. 1876.
Af Professor B. S. Jørgensen.

Brakken er ikke i en tidligere Tid anvendt i vort Landbrug. Det er maaske næppe hundrede Aar siden, man begyndte at anvende den rene Brak; Fremgangsmaaden herved saavel som Navnet er indført, og det var vel nærmest Kløverdyrkningen, som bragte den i Brug. Saalænge Marken efterat have baaret nogle Kornafgrøder blev overladt til ved Naturens Hjælp alene at bære Græs, ødelagde man ikke Græsroddeerne, men skaanede dem vel endog under Bearbejdningen til Korn. Dette fandt Sted ved Trevangsbruget og vistnok ogsaa ved Indførelsen af Kobbelbruget, hvor man vel almindelig tog Boghvede foran Vintersæd ved Sædsiftets Begyndelse, saaledes som det paa lettere Jord vel endnu skeer i Slesvig og det sydlige Jylland.

Den rene Brak indførtes først paa de store Gaarde, men fandt senere ogsaa Indgang paa Bøndergaarde, tidligt vel paa Saaland med de bindende Jorder, men senere ogsaa paa de andre Der og Østkysten af Jylland, om end ikke saa fuldstændig som paa de fleste store Gaarde, da en Del af Brakmarken benyttedes til Billehave og lignende Grønfoder.

Indførelsen af den rene Brak ansaaes med Rette som et stort Fremstridt i vort Agerbrug, og man kan vel sige, at ved

den gaves et mægtigt Stød til den Udvikling, som vort Agerbrug senere har faaet. Ved den lærte Landmanden først at skjønde paa Værdien af ren Jord til Kornavl ved det forøgede Udbytte, som alle Sædarter gave efter den omhyggelige Bearbejdning, og foruden Udryddelse af Rvivgræs og Agerkaal søgte man ogsaa ved Jordkjørsel, Fyldning af side Pletter og Rydning af Sten at give Marken den ensartede Bestaffenhed, som kun kan bringe tilfredsstillende Fald. Vinterfæden kunde saaes tidligere og blev derfor mere sikker; Rapsdyrkning kunde indføres; og da man begyndte at mærkle og sørge for en omhyggeligere Bandaflødning, først ved Hjælp af aabne Grøfter og senere ved Rør, gav Brakaaret den belejlige Tid til at faa disse Arbejder udførte.

Den rene Brak har derfor været til stor Nytte for vort Agerbrug, givet det Fasthed; ja, uden Renbrak vilde det jo næsten have været umuligt at holde Jorden i nogenlunde god Orden ved vort almindelige Sædskifte med flere langstraaede Afgrøder efter hverandre.

Det er derfor ingenlunde min Tanke at fraraade ren Brak; tværtimod, jeg vil tilraade at vedblive dermed, saalænge ikke Systemet forandres, og langt hellere vedblive dermed lidt for længe end ophøre for tidlig.

Ved en højere Udvikling af Agerbruget kan imidlertid Renbrak undværes, saaledes som andre Landes Agerbrug viser, men som vi ogsaa kunne se Exempler paa herhjemme i Landbrug, hvor man ved Affstæffelsen af den rene Brak har forøget Udbyttet, uden at Markens Renhed eller kraftige Tilstand er gaaet tilbage. Men her er det unægtelig især de mindre Gaarde, som ere gaaede foran, hvad der ogsaa ligger i Sagens Natur, da Arbejdskraften paa de mindre Gaarde er forholdsvis større og Forholdene lettere at beherske. Dog selv blandt de store Gaarde ere næppe mange tilbage, som vedligeholde Renbrakken i den gamle fuldstændige Skikkelse; en Del af Brakmarken bliver i Almindelighed liggende i Græs til St. Hansdagstid eller benyttet til Vikkehavre eller paa anden Maade.

Bort Agerbrug er saaledes for Tiden i en Overgangstilstand, og om vi ogsaa med temmelig Sikkerhed kunne sige, at Resultatet vil blive, at den rene Brak forlades, saa er det dog ingenlunde ønskeligt, at det skulde ske pludseligt, da mange Ting bør forberedes, før vi med Sikkerhed kunne naa derhen.

Det er ikke min Hensigt her at undersøge de forskellige Forhold, som maa tages i Betragtning, før man beslutter sig til at opgive den rene Brak. Jeg skal blot her fremhæve, at det lader sig lettest udføre paa mindre Gaarde med muldlerede eller lette Jorder, og at Jordarbejder, Borttrydning af Sten og alle grovere Arbejder bør være fuldendte, ligesom ogsaa Mærgling og Dræning, og at man ikke maa forlade den rene Brak, før Jorden er ren og i god Gjødningskraft.

Men dertil anseer jeg en udvidet Rodfrugtavl, et Sædsfiste, som nærmer sig Bezelbrug, og et rigelig fodret og velholdt Husdyrbrug for nødvendige Betingelser, og maasse bør hertil føjes Kornets Radsaaning og Rensning under Bærten.

Den Side af Sagen, som jeg her dog nærmest ønsker at fremhæve, er den Indflydelse, som forskellige Forfrugter have paa den efterfølgende Afgrøde sammenlignede med den rene Brak, og det er en Række Forsøg, udførte paa Vet.- og Landbohøjskolens Forsøgsmark, som er den nærmeste Anledning til, at jeg iaften har optaget denne Gjenstand.

Forsøgene begyndte 1865, efterat Marken var drænet, havde baaret en Afgrøde Havre og var braktet, for saavidt muligt at udjævne tidligere forskjellig Dyrkning. Jorden var ensartet og ren og saaledes vel stiftet til sammenlignende Forsøg; men den stærke Gjødningsstilstand, hvori den har været fra tidligere Tid, gjør, at Forskjellen mellem de forskellige Dyrkningsmaader bliver mindre fremtrædende, end Tilfældet vilde have været paa mindre frugtbar Jord, og det har været nødvendigt at lade en længere Tid hengaa, inden Resultaterne offentliggjordes. Det skal derfor ikke undre mig, om nogle Landmænd kunne være blevne utaalmodige over den lange Tid, det har været, inden Resultater af Gjødnings- og Sædsfiste-

forsøg meddeles; dog haaber jeg, at de Landmænd, som have gjort os den Ære at besøge Forsøgsmarken, ville have erfaret, at vi ikke have været uvirksomme, og der har ingen Opfordring været til at offentliggjøre Resultaterne, før en længere Forsøgsrække kunde fremlægges, og jeg maa iasten indskrænke mig til Resultaterne af de 2 og 3aarige Sædskifter, da man mindst maa have 3 Rotationer for at faa et Gjennemsnitstal, thi mange Forhold, som man ikke er Herre over, Vejrlig, Plantesygdomme, Insektangreb og paa mindre Forsøgsstykker ogsaa Fuglenes Plyndring, kunne have Indflydelse paa Resultatet. Forsøgsrækken er vistnok saa kort, som den taaler at være, og jeg har ingen Tvivl om, at Forskjellighederne om nogle Aar ville fremtræde meget bestemtere end nu.

Med Undtagelse af Forfrugten ere alle øvrige Forhold ens; de forskjellige Stykker ere saaede og høstede samtidig; Jordens Behandling og Gjødningen ere fuldkommen de samme. Kun saaes Hvede efter Kunkelroer først i November, efterat Roernes Optagning har fundet Sted, samtidig med de øvrige Roestykker i Marken, i Slutningen af Oktober. Da Staldgjødning ikke kan have sig fuldkommen ensartet, er kun anvendt koncentreret Gjødning, nemlig en Blanding af 100 Pbd. Peruguano og 150 Pbd. sur fosforsur Kalk indtil 1870 og senere 150 Pbd. Peruguano og 200 Pbd. sur fosforsur Kalk aarlig paa hver Tønde Land af 14000 Kvadratalen.

De tre Forsøgsrækker, som her skulle meddeles, ere:

1. Hvede hvert 2det Aar med forskjellig Forfrugt.
2. Byg hvert 2det Aar med do.
3. Hvede hvert 3die Aar med Byg og forskjellig Forfrugt (Trevangsbrug).

Hvede hvert 2det Aar.

Gjennemsnit af Udbyttet i 1871, 73 og 75 beregnet for 1 Td. Land.

Forfrugt	Hele Afgrødens		Salm og Avners		Kornets	
	Bægt	Å	Bægt	Å	Bægt	Maal Td. Å
Hvede	5536		3752		1784	8,42 à 211,9
Rug	6440		4520		1920	9,08 à 211,5
Byg	5912		3936		1976	9,88 à 211,8
Havre	6072		4152		1920	8,92 à 215,2
Røvel (1870) Biffe- havre (1872 og 74)	7960		5448		2512	11,58 à 216,9
Kunkelroer	7904		5456		2448	11,58 à 211,4
Bønner	8176		5608		2568	12,25 à 209,6
Braf	10032		7272		2760	13,25 à 208,8

Byg hvert 2det Aar.

Gjennemsnit af Udbyttet i 1871, 73 og 75 beregnet for 1 Td. Land.

Forfrugt	Hele Afgrødens		Salm og Avners		Kornets	
	Bægt	Å	Bægt	Å	Bægt	Maal Td. Å
Byg	4848		2888		1960	10,58 à 185,8
Rug	6536		3824		2712	14,88 à 182,8
Havre	4480		2640		1840	9,88 à 187,2
Røvel (1870) Biffe- havre (1872 og 74)	6256		3704		2552	13,75 à 185,6
Kunkelroer	6824		3936		2888	16,75 à 172,4
Bønner	7752		4496		3256	17,50 à 186,1
Braf	7864		4504		3360	17,50 à 192,0

Byg 1870, 72 og 74.

Hvede 1869, 71 og 73 4184 2384 1800 9,75 à 184,6

Hvede hvert 3die Aar.

Gjennemsnit af Udbyttet i 1868, 71 og 74 beregnet for 1 Td. Land.

Forfrugt	Hele Afgrødens		Salm og Avners		Kornets	
	Bægt	Å	Bægt	Å	Bægt	Maal Td. Å
Byg og Havre	5728		3688		2040	9,75 à 208,2
Byg og Kunkelroer	6880		4592		2288	10,75 à 212,8
Byg og Bønner	8224		5400		2824	13,42 à 210,4
Byg og Røvel	8616		5808		2808	13,46 à 208,6
Byg og Braf	10344		7416		2928	13,88 à 211,0

Til de her opførte Forsøgsresultater skal jeg tillade mig at knytte nogle Oplysninger.

Kløver hvert 2det Aar kunde kun fortsættes til 1870, da Kløverplanterne bleve saa faa og Ukrudplanterne saa talrige, at Lugning blev uoverkommelig; den afløstes da af Vikehavre. I Trevangsbruget gaaer det endnu, skjøndt usikkert; i denne Sommer havde vi en god Kløverafgrøde, men for 3 Aar siden var den meget simpel.

Runkelroer hvert andet Aar har endnu givet nogenlunde tilfredsstillende Afgrøder, men i det Prøvestykke, hvor de saaedes hvert Aar, maatte vi opgive dem og ombytte dem med Kartofler.

Bønner hvert 2det Aar lykkes hidtil meget godt, og da vi paa et andet Stykke have haft Bønner hvert Aar, som endnu i Aar have givet en nogenlunde tilfredsstillende Afgrøde, tør det haabes, at Bønner hvert 2det Aar endnu i en Aarrække vil lykkes.

I Rækken over Hvede hvert andet Aar optræder uden al Tvivl Hvede efter Roer med et noget højere Tal, end der tilkommer den, hidrørende fra, at Runkelroerne paa dette Stykke 1870 vare saa simple, at de optoges i Septbr., saaledes at Hveden kunde saaes samtidig med de andre Hvedepøver og gav et ligesaa stort Udbytte som efter ren Brak. 1872 og 74 optoges Roerne samtidig med de øvrige Roer i Marken, og Hveden saaedes i November, hvorved Udbyttet blev en Del ringere. Tallet, der findes i Trevangsbruget for Hvede efter Byg og Runkelroer, maa vistnok anses for at nærme sig det rigtige Forhold mere.

Gaa vi over til nøjere at undersøge Resultaterne af Forsøgene, da viser det sig, som man maatte vente, at Hvede efter ren Brak giver den største Afgrøde, et Par Tusinde Pund mere end nogen anden. Men det er væsentlig kun Halm og Avner, som Forøgelsen skyldes; af Korn er der kun høstet 202 Pund eller omtrent een Tønde mere end efter Bønner i det 2aarige Sædskifte, og kun 104 Pund eller $\frac{1}{2}$ Tønde mere end efter Bønner

i Trevangsbruget. Efter de øvrige Forfrugter giver, som man kunde vente, Hvede efter Hvede i det Aaarige og Hvede efter Byg og Havre i Trevangsbruget det ringeste Udbytte. Forstjellen mellem Udbyttet af Hvede efter de forskjellige Kornsorter er imidlertid ikke stor, og først de bredbladede Planter som Forfrugt og da navnlig Bønner frembringe en betydelig Stigning; og at Forstjellen ikke er endnu større, maa vel væsentlig tilskrives Jordbundens oprindelige Frugtbarhed og den store Gjødningskraft ved Forsøgets Begyndelse, som, understøttet af omhyggelig Bearbejdning og Dræning, endnu gør sig gjældende.

Ved det Aaarige Sædsfifte med Byg giver ogsaa den rene Brak det største Udbytte, dog kun 104 Pd. rent Korn og 112 Pd. ren Halm og Auner mere end efter Bønner. Derpaa følger Byg efter Runkelroer, der dog giver 472 Pund mindre Korn. Byg efter Havre og Byg efter Byg giver, som man kunde formode, mindst Udbytte; derimod giver Byg efter Rug et større Udbytte, end man skulde vente. Om end Rug altid har været anset for bedre Forfrugt end de andre Halmfrugter, var der ikke Grund til at antage, at Forstjellen skulde være saa stor, og det er vel ogsaa rigtigst at afvente en længere Forsøgsrække, før der bygges paa dette enestaaende Resultat. Hvorledes Byg forholder sig efter Hvede som Forfrugt, kan ikke sees af de her anførte Aargange. Jeg har forneden opgivet Resultatet i de mellemliggende Aar 1870—72 og 74, men da Udbyttet af Marken i de forskjellige Aargange er saa forskjelligt, behøves der en længere Aarrække, før man tør vove en Sammenligning.

Jeg har ved alle Prøverne anført Vægten af 1 Ld.; men da Maalet af de smaa Kvantiteter aldrig kan blive ganske nøjagtigt, og Smaakornet ikke er taget fra, tør man vistnok ikke tillægge disse Tal synderlig Betydning, navnlig naar det drejer sig om enkelte Punds Forstjel. Paafaldende er den lave Vægt af Byg efter Runkelroer, navnlig sammenlignet med Byg efter Brak; men ogsaa her er Forsøgsrækken for kort til deraf at drage Slutninger.

Sammenfatter man Resultaterne af Forsøgene i et kort Overblik, maa man vel deraf slutte, at paa kraftig og ren Jord giver den rene Brak ikke et Udbytte ved den efterfølgende Afgrøde, som staaer i Forhold til Tabet ved at lade Jorden henligge ubenyttet et Aar, og at overalt, hvor man er i Stand til at holde Jorden ren og kraftig, maa den kunne undværes og en passende Forfrugt benyttes istedet, men naturligvis ikke hvor man tager tre eller flere Kornarter efter hverandre, der bør den rene Brak vistnok ikke opgives.

Hertil knyttede sig følgende Diskussion:

Godssejer Valentiner har kun 5 pCt. af hele sit Jordareal med ren Brak, og han hører som Følge deraf til dem, der tro at kunne skaffe et godt Udbytte af Jorden uden at have et saa stort Stykke Jord som hidtil med ren Brak. Hans Erfaring strækker sig imidlertid over for kort et Tidsrum til, at den kan have nogen videre Betydning, og naar han derfor tager Ordet, er det kun for at sige, hvorledes han har tænkt sig Forholdet ordnet. Det er jo godtgjort, at den rene Brak i en lang Aar-række har været en Nødvendighed for at bringe Jorden i Orden, og den vil endnu vedblive at være det paa en stor Del Arealer; men naar man med tilstrækkelig Kraft tager fat paa denne Sag, maa man lidt efter lidt kunne komme til at indskrænke det Areal, som ligger med sort Brak. Tager man Rug som Vinterfødsafgrøde efter Brakken, stiller Sagen sig lettere, end hvor man tager Hvede; thi det er vanskelige at saa Jorden lavet i Stand til at bære Hvedeafgrøder end Rugafgrøder, efter som de Forbringer, Hveden stiller til Jordens hele Tilstand, ere betydelige. Taleren troer ikke, at det er muligt at tilvejebringe Hvedeafgrøder, naar man skal have en Forfrugt, uden at slaa af paa Forbringerne til denne. Man maa ikke tage det yderste, man kan naa, thi saa hævner det sig ikke alene paa Hveden, men ogsaa paa de efterfølgende Afgrøder, og dertil kommer nu det Spørgsmaal: Hvilken Forfrugt skal man vælge for Hveden? Paa de større Ejendomme vil det være næsten umuligt at sige, at man skal tage en bestemt Forfrugt i sin Brak og dyrke Hvede derefter. Man maa vistnok i saa Henseende slaa ind paa forskellige Veje og benytte noget af Jorden paa den ene Maade og noget paa den anden Maade. Taleren har i flere Aar halvbrakket omtrent $\frac{1}{3}$ af den Jord, som egentlig er bestemt til at ligge i Brak,

idet han nemlig har aftøjret den til lidt hen i Juni Maaned og da gjødfet og ompløjet den. At Jorden maa være ren, brænet, kraftig og godt gjødet, er en Selvfølge, og der har aldrig viist sig store Ulemper ved at benytte Jorden paa denne Maade, thi naar man kun tager det tidlig, kan Jorden godt faa Tid til at underkastes den Gjæring, som er nødvendig, for at den kan blive passende til i sin Tid at modtage en Udsæd af Vintersæd. Naturligvis kan det træffe sig, at Aaret kan blive meget tørt, og at man ikke kan pløje tilstrækkelig dybt, før Høsten kommer, hvilket er nødvendigt for at faa en stærk Hvedeafgrøde; men saa maa man tage Vaarsæd, og Tabet derved er ikke stort, thi man vil faa en fortrinlig Afgrøde. Medens en Del af Bratjorden er bleven benyttet paa denne Maade, er en anden Del bleven benyttet saaledes, at man har haft Grønsæd og ren Brat derefter, og den Del af den rene Brat, som kan undværes, dyrkes med Roer, Bittchavre og lignende; men hvorledes Hveden vil stille sig her, veed Taleren ikke, thi han er endnu ikke kommen saa vidt i sine Forsøg, men han nærer ikke stor Frygt for at faa Hvede i det Stykke Jord, som har baaret Roer, Byg og aftøjret Bittchavre. Forresten er det det kjedelige her, at man er indskrænket med Hensyn til Brugen af de Planter, der kunne benyttes som Forfrugt for Hveden. Vel vise Bønder sig at være en overmaade fortræffelig Forfrugt, men i det store ville de vanskelig kunne benyttes; thi vil man have Jorden saa ren, at man kan faa Hvede efter Bønder, maa de haffes flere Gange og behandles omhyggelig, eftersom Bønder ere meget tilbøjelige til at belemsre Jorden med Ukrud. Hvad Roerne angaaer, troer Taleren, at de i Reglen ikke kunne bruges, da de ikke kunne tages tidlig op uden stort Tab, og i modsat Fald bliver Tiden saa kort, at man ikke kan faa Jorden behandlet saa godt, som Hveden forlanger for at komme ordentlig i Kraft. — Taleren har endnu en lille Bemærkning at gjøre angaaende et Spørgsmaal, som har været debatteret i Dagbladets Landbrugstidende og i Landmandsblade. Det, Spørgsmaalet drejer sig om, er, om Jorden skal være fast eller løs for at give en god Hvedeafgrøde. Fra flere Sider er der fremkommet den Anskuelse, at Jorden skal være fast, og det er ogsaa det bedste, navnlig naar man har haft Grøn jord forud for Brakken; men naar der saa er bragt i Forslag, at man skal tromle Jorden, saa kan Taleren ikke billige dette, thi fremfor alt skal Hvedejorden være fuld af Smaaknolde, da Hveden saa ikke saa let kan fryse bort, som naar den er fin. Desuden vil Jorden, naar den er tør, heller ikke saa let løbe sammen, naar den har disse Smaaknolde. Taleren har længe benyttet den Fremgangsmaade, at pløje Hvedejorden omtrent paa

den Tid, da Rugen høstes — i Aar er Bratmarken gjort færdig den 1ste August — og derefter lade den ligge i 6 Uger, efter hvilken Tid den gaaes over med den svenske Harve. Den vil da være i en Tilstand, som kan kaldes passende til at modtage en Udsæd af Hvede. Naturligvis forudsætter denne Fremgangsmaade, at der ikke er mere Ukrud, end Harven kan tage op; thi Rod-Ukrud maa Hvedejorden ikke have. Mange Landmænd ere tilfredse med denne Fremgangsmaade for at skaffe Jorden den Struktur, som er nødvendig, for at man med Sikkerhed kan vente en god og stor Hvedeafgrøde.

Proprietær Eckardt begyndte for 25 Aar siden at dræne, og denne Grundforbedring var afsluttet efter en halv Snes Aars Forløb, og da hans Jord var ren og i god Orden, mente han for en Del at kunne undvære den rene Brat, uavnlig ved en udstrakt Rodfrugtdyrkning. Men naar han nu takker Prof. Jørgensen for hans Foredrag og for de Reservationer, han tog, og som ere meget nødvendige baade med Hensyn til det paafølgende Sædskifte og med Hensyn til de andre Forhold, han ligeledes berørte, saa kan han dog ikke andet end paa samme Tid udtale, at han efter de Erfaringer, han har gjort — som han forøvrigt skal bemærke kun strækker sig over et Tidsrum af 15 Aar — ikke kan aldeles samstemme med Professorens og heller ikke med Godsejer Valentiners, da det synes at ligge i de Herrers Foredrag, at de saa vidt mulig ville have Brakken besaaet. Taleren har i tidligere Tid haft mindst $\frac{2}{3}$ af Brakken besaaet, hvoraf $\frac{1}{3}$ med Koer og $\frac{1}{3}$ med Stalbfoder, som er slaaet eller afgræsset, og han har taget alle mulige Hensyn til Jorden baade hvad Kvaliteten og de lokale Forhold angaaer; men efterhaanden er det gaaet op for ham, at det er grumme vanskeligt saaledes at give sig Brakkens Besaaning i Bold. Ganske vist kan man med Flid og Nøjagtighed holde Roemarken i Orden, naar Rodfrugtenes Top dækker den, men naar dette ikke er Tilfældet, har det sine store Vanskeligheder. Thi vel kan man holde Frøukrudet nede, men Rodukrudet kun meget vanskeligt, og i de senere Aar af Rotationen kommer Ukrudet navnlig frem, saa viser sig baade Kvikken, Tidslen, ja endog den meget slemme Svinetidsel og den gule Svinemælt. Derfor kan man ikke ubetinget tilraade at have hele Bratmarken besaaet med Koer; desuden er ikke altid hele Bratmarken af den Bestaenhed, at man, trods al Flid og gunstige Vejrforhold, kan saa Koerne til at dække Jorden. Hvad dernæst Bratmarkens Besaaning med Blandingsfæd angaaer, da har Taleren brugt at blande forffjellige Sorter sammen, ja alle mulige kan han sige, Boghvede, Spergel, Kaps, Viffer, Byg, Vært

osv., og det har ganske vist været ret heldigt; men det har altid, saa forekommer det Taleren, indvirket hændelig paa den følgende Afgrøde. Om Tabet nu har været større end det Udbytte, der er faaet gennem den besaaede Brak, skal Taleren ikke kunne sige, men en Ulempe er der i alt Fald, og den er, at Brakken bliver for stærkt udtørret, saa at Jorden bliver forunderlig haard, efter at Grønfoderet er afstjret. Taleren er derfor gaaet bort fra denne Fremgangsmaade at behandle Brakken paa og er vendt tilbage til den rene Brak. Det kan være, at det kun er midlertidigt, men han agter at gennemføre den i det mindste for en Overgangs Bedkommende. Taleren har ogsaa prøvet at dyrke Sukkerroer efter Opfordring fra Odense, men skjøndt de kunne udbringes til en ret god Pris, er han dog gaaet bort derfra, eftersom de ikke dækte Jorden godt. Den Rødsfrugt, som er den heldigste i saa Henseende, er Turnips, men den er mindre heldig til Walfetøer. Guleroer ere uanseligere at holde i Orden, og Kunfetroer have af og til lidt stærkt af forskjellige Insekter og Larver; ja disse kunne endogsaa være saa flemme, at de hverken levne Rod eller Top. Det er Talerens Mening, at naar Brakaaret ikke har været heldigt, og Roerne ikke have dækket Jorden, vil Ukrudet komme frem i det senere Sædskifte og forvolde Banfæligheder. — Hvad Hvedespørgsmaalet angaaer, saa maa Taleren sige, at ifølge hans Erfaring maa Hveden ikke saaes i for løs Jord, og man maa være meget varsom med at tromle Jorden, thi jo mere kornet den er, efter at Hveden er saaget, desto bedre kan den staa Vinteren over.

Gartner Wendt. Efter at nu to af de større Jordbrugere have udtalt deres Anskuelser og Erfaringer, vil han som den mindre Jordbruger ogsaa gøre et Par Bemærkninger. Det stiller sig vistnok ikke saa heldigt med Brakkens Afstjaffelse, som der er blevet udtalt. Naar der spørges: Hvad skulle vi have i Brakmarken? da maa man vistnok tænke sig en hel anden Rotation end den nuværende; man maa gaa over fra Bøvedrift til Frie-drift, og vi se ogsaa, at paa den bedst dyrkede Jord, den, hvorpaa der bliver anvendt den største Omhu, nemlig vor Høvejord, er Frie-driften den herskende, naar man vil have det største Udbytte af denne kostbare Jord. Professor Jørgensen begyndte sit Foredrag med at udtale, at Brakken har været berettiget. Det er ganske vist, og vi kunne takke den for, at vort Agerbrug er kommet saa vidt frem, som det er, og hvis vi vilde lade Brakken forsvinde, vilde der vistnok atter komme den Tid, hvor den vilde være en naturlig Betingelse for Jordens Frugtbarhed. Naar der paa Spørgsmaalet om, hvad vi skulle have i Brakken, er henvist

til, at Roer ikke ere heldige, ikke just paa Grund af den Ulejlighed, der er forbunden med at have dem, men derimod paa Grund af, at naar de slaa fejl, da forvildes Jorden, saa troer Taleren, at man har seet paa Roerne med lidt for ugunstige Øjne; thi vel kunne Roer slaa fejl, men dog ikke alle Sorter paa en Gang, og derfor skal man, naar man vil saa Roer, ikke nøjes med een Sort, men derimod tage flere Sorter og kun dem, der passe bedst til vor Jord. Taleren har altid, selv om en Rodfrugtafgrøde er mislykket, behandlet Jorden uden Hensyn dertil, thi saa har han da ikke til dette ene Uheld søjet det andet, nemlig at Jorden bliver uren, og man er kun daarlig tjent med at bruge Larverne som Lugekoner. Naar der er sagt, at efter Staldføder vil Jorden blive for tør for den næste Afgrøde, saa gjælder akkurat det samme for Brakken i et tørt Aar; naar blot Jorden er i tilstrækkelig Gjødningskraft, har dette ikke noget at sige. — Hvad Spørgsmaalet om Hvedejordens Bestaaffenhed angaaer, da maa han udtale, at han i flere Aar har søgt at have sin Hvedejord saa fast som mulig, og han maa tilligemed Godsejer Valentiner udtale, at man albrig skal besaa Hvedejord, naar den er nylig behandlet. Taleren har ogsaa fundet sin Fordel ved at tromle Hvedejorden efter Besaaingen, naar den har været tilstrækkelig tør som i Aar. Ganste vist er det fuldkommen rigtigt, at man har Gavn af Smaaknoldene; de beskytte Sæden mod Vinterkulde og Blæst; men det har kun Betydning, naar Hveden saaes sent, efter at man har saaset Rug. Naar man derimod som her paa Sjælland saarer Hveden fuldkommen saa tidlig som Rug, er Hvedemarken om Efteraaret ligesaa stærkt fremme som Rugmarken, og da have Knoldene intet at betyde. Naar Jorden er bekvem dertil, er det bedst at tromle forinden Besaaingen, fordi det er problematist, om Vejret, som er godt idag, ikke den næste Dag bringer Regn, saa at man ikke kan tromle.

Forstander la Cour. Naar Proprietær Eckardt udtalte, at 15 Aars Erfaring var utilstrækkelig til at have nogen bestemt Mening angaaende de omtalte Forhold, maa dette i saa meget højere Grad være Tilfældet med Erfaringerne fra Stærso, der kun strække sig over en halv Snes Aar, men, opfordret dertil, skal han dog udtale, at disse for en væsentlig Del stemme med det, som Propr. Eckardt har fremsført. Man har Banffelighed med at holde Kvikken i Lømme, og denne Banffelighed var navnlig til Etebe tidligere, da man kun havde een Roemark; men da Gaarden væsentlig er en Fedegaard, er man gaaet over til at have 2 Marcker med Rodfrugter i Rotationen, idet der

begyndes med Grønjordshavre og derefter tages Turnips og tidlig modne Kartofler. Turnipsen saaes tidlig, i Slutningen af April, hvorved man i Reglen er sikker paa at faa en god Afgrøde, selv om Sommeren er noget uheldig, som Tilfældet var i Aar, da Udbyttet har været 300 Tønder pr. Td. Land. Turnips og Kartofler tages op i Begyndelsen af September, da de skulle bruges til at fede det Kvæg med, der i November Maaned skal afgaa til det engelske Marked. Efter disse Afgrøder tager man Vintersæd; derefter atter en Kobfrugt, navnlig Kaalrabi, saa Byg, Havre og to Aars Græs. Taleren troer, at sjøndt man skal være varsom med at affstae Brak, saa vil det dog være Maalet, der skal arbejdes henimod. At man før vil naa dette paa lettere end paa stærk Jord, er vel utvivlsomt, men at man ogsaa paa den sidste vil naa dertil, kan vel ansees for sandsynligt. Det er jo en Kjendsgjerning, at da man et enkelt Sted i England, saavidt Taleren veed, i Norfolk, først begyndte at affstae Brakken, sagde Befolkningen i de nærliggende Grebssaber: Ja, Landmændene i Norfolk kunne gjøre det, vi ikke; men efter nogle Aars Forløb kunde de ogsaa gjøre det, og efterhaanden er man baade i England og i de velbyrkede Egne af Skotland kommen ind paa at undvære Brakken; dog maa man her lægge Mærke til, at disse Egne have et langt Efteraar at faa Hveden i, hvilket vi ikke have, og altsaa er det vanskeligere hos os at faa Vintersæden lagt eller at finde en passende Plads til den i Sædfistet. Men disse Vanskeligheder ere dog næppe uovervindelige, hvilket allerede fremgaaer deraf, at ikke faa allerede nu undvære den rene Brak. I Omegnen af Kjøbenhavn kendes den rene Brak paa Bøndergaardene kun undtagelsesvis. Som Exempel paa der benyttede Frugtsølger skal han nævne for en lermuldet Jord:

1. Benyttet Brak (Vikkehavre, der aftøjes).
2. Hvede eller Byg (gjødsfet).
3. 6rd. Byg.
4. Koer (gjødsfet).
5. 2rd. Byg.
6. Havre (gjødsfet).
7. Kløver.
8. Græs.

Folk i denne Egn tænke ikke paa at optage ren Brak, og særlig ikke paa de Gaarde, hvor man nu mere og mere er kommen ind paa en udvidet Kobfrugtdyrkning, og det er vel ogsaa de vel-drevne Bøndergaarde, der ved den større Magt, de have over Jordbruget, ere naturlig kaldede til først at gennemføre det Fremstridt, som det maa siges at være, at den sorte Brak fjernes fra den danske Jord.

Folkethingsmand Steffensen vil give et Par Oplysninger angaaende Spørgsmaalet om Hvedejordens Behandling. Paa Laaland have vi meget stærk Jord, men ved Siden af og saa meget let Jord, og det er ikke ualmindeligt paa de lettere Jorder at tromle Hveden ved Saaningen; Taleren har seet overordentlig heldige Resultater deraf, navnlig i tørre Aaringer. Paa stærkt lerede Jorder er det derimod ikke tilraadeligt at tromle. De fleste Landmænd se gjerne, at Jorden er smaafnoldet, men dette kan tildels opnaaes derved, at man, efter at Kornet er saet, tromler og berefter harver den.

Prop. Eckardt kom før til at optræde som Forsvarer for Helbrakken, hvilket han dog ingeniunde er, og han har ingeniunde opgivet Tanken om, naar han har gaaet sine Marker over med Helbrak, da atter at kunne benytte en Del af denne til Roer. — Hvad dernæst angaaer Spørgsmaalet om, hvad man skal saa efter Roer, da kan Taleren kun sige, at han er kommen mere og mere bort fra efter Roer at saa Vintersæd, og Grunden dertil er den, at han sætter megen Pris paa at dyrke Hallets-Hvede, og da den skal saaes tidlig, har det forbudt sig af sig selv. Enkelte Gange har Taleren taget Byg efter Roer i Brakmarken og efter Byg Vintersæd. Ved at gjøde med fosforsur Kalk og Chilisalpeter og ved at sørge for, at Jorden er nogenlunde vel behandlet, har han havt en ret god Afgrøde af Vintersæd efter Bygget, men dog aldrig saa store Afgrøder, som han har havt efter Brak. Dog, da han har havt mange Fold af Byg, forekommer det ham, at han har havt fuldt Ækivalent i saa Henseende. Efter Roer troer Taleren ikke, at han tør tilraade at tage Vintersæd, og heller ikke efter Turnips. Efter Talerens Mening groer Turnips bedst i Slutningen af Efteraaret, og derfor er Turnips det, som han tager sidst op. Taleren saaer først sine Turnips i Slutningen af Maj; det er muligt, at det kan være heldigt at saa tidlig i enkelte Aar, men han har ingen Tillid dertil; thi det har hædet sig, efter at Bladene have udfoldet sig, at Jordlopper have bortædt dem. At saa dem i Høstens Tid eller efter denne er for sent. Der er en vis Grænse, indenfor hvilken man kan saa.

Gartner Wendt skal bemærke, at han har gjort adskillige Forsøg med at have Vintersæd efter Roer; men det er sjelden lykkes godt og mindst efter den tidlige Kartoffel, som er den Rodfrugt, man mest skal besrygte bringer Ufrud i Jorden; kommer der Sygdom, og Toppen visner, saaer Ufrudet god Plads til at vore frem. Efter Turnips er Vintersæd heller ikke lykkes godt; thi paa vore sjællandske stærke Jorder vil det vistnok aldrig

eller i alt Fald kun undtagelsesvis gaa an at saa Turnips før i Begyndelsen af Juni Maaned. Derimod vil det maaste nok kunne gaa an paa de lettere Jorder, men Jordlopperne angribe dem ofte stærkt, ja ødelægge dem næsten helt. Byg har altid viist sig som den bedste Afgrøde efter Roer.

Forstander la Cour. Der er vel ikke to Meninger om, at den bedste Afgrøde, som kan tages efter Roer, er Byg; men naar man vil have to Roemarken i sit Sædskifte, og man ikke vil have Vintersæd i Udlægsmarken, troer Taleren ikke, at der, i alt Fald paa den lettere Jord, er uovervindelige Vanskeligheder til Stede for at kunne tage Vintersæd efter den ene Rodfrugt, og det hverken efter den tidlig modne Kartoffel eller efter Turnips. Det beroer naturligvis paa, hvorledes man har behandlet sin Jord. I Modsetning til Gartner Wendt troer Taleren, at man kan saa Turnips med stor Fordel, naar det gjælder om at benytte Jorden tidlig, f. Ex. i Slutningen af April. Det er en Fordom, naar man troer, at man først skal saa Turnips i Slutningen af Maj eller i Begyndelsen af Juni. Ulemperne af Jordlopper kjender man ogsaa meget godt i Jylland. Men i Reglen begaaer man to Fejl, idet man dels saaer for tyndt, medens en tyk Saaning ofte har reddet en Turnipsmark fra Ødelæggelse af Jordlopper, dels udtynder man Roerne med Fingrene, medens man i Lighed med Skotterne bør udtynde dem (navnlige Kaalrabi og Turnips) med Haandhafften; thi naar man rykker de overflødige Planter op med Haanden, da danner man derved Abninger, Kanaler, ned i Jorden umiddelbart op til Planten, der skal blive staaende, og gennem disse Kanaler virker Luftens Tørring ofte hyderst skadelig paa den staaende Plante, og desuden overrives derved dennes mange fine Trævlerødder, som netop ere dem, gennem hvilke fortrinnsvis Plantens Ernæring finder Sted. Ved at bruge Haandhafften undgaaes begge disse Ulemper, og selv om ikke Arbejdets Lettelse maatte tilraade Brugen af denne fremfor Fingerlugningen, vilde de andre her nævnte Hensyn gjøre dens Benyttelse absolut tilraadelig. — Taleren er enig i, at Turnips, hvad Knolden angaaer, bliver ved at gro i September og Oktober, det er jo endog de to Maaneder, hvori Rodfrugtknoldene saa deres største Tilvæxt; — men det turde dog være, at ved den tidlig saaede Turnips er Tilvægten, naar man derved forstaaer Forøgelsen af Næringsmassen i hele Planten, Rod og Top tilsammen, allerede naaet i September; thi det er jo en Kjendsgjerning, at Toppen for en væsentlig Del taber sin Værdi, naar vi ere inde i Oktober. Taleren besøgte i Sommer en af de dygtigste Federe i Jylland, og han havde allerede den 4de August sat sine Stude paa Stald

og fodrede dem med Turnips, og han paastod — ikke efter et, men efter flere Aars Erfaring — at ingen Lønde Land af hans Turnips betalte sig bedre end den, han rykkede op i August Maaned og fedede Studene med. Knollden var vel mindre, men Toppen saa meget mere indholdsrig, og, søjede han til, der er ingen Maaned, hvori Studene tage sig bedre end i August og September, naar de kunne faa Grønt. Taleren troer derfor, at man ved at faa Turnips tidlig kan tage den tidlig op og faa Jorden behandlet til Rug, i alt Fald paa den lettere Jord; vel kan det ikke ske saa godt som i Brak, og derfor faaer man heller ikke en saa stor Afgrøde af Rugen, men dog en saadan, at det kan svare Regning. Noget anderledes forholder det sig vistnok med Hveden, som af Propr. Eckardt omtalt, men det er vistnok vel strengt at lade Hveden nøjes med kunstig Gjødning som af Hr. E. nævnet. Naar der efter Staldgjødning er taget en god Kveasgrøde og derefter en meget stor Bygafgrøde, vilbe Hveden være taknemmelig ved at faa en solidere Gjødning end fosforsur Kalk og Chilisalpeter.

Gartner Wendt. Der er blevet spurgt: Naar man har to Roemarker, hvor skal man faa have sin Hvede? Hertil vil han svare: Kunde man ikke have en udvidet Bygavl; var det ikke muligt, at man efter Kunkelroen kunde have det fineste Maltbyg; thi det kunde vistnok opveje en almindelig Hvedeafgrøde, idetmindste hvad Prisen angaaer.

Godsejer Valentinier takkede sluttelig Professor Jørgensen for hans tabellariske Oversigter, som vare Frugten af lang Tids Arbejde, Opmærksomhed og Flid, og Landmændene kunde ikke andet end være ham taknemmelige derfor.

Professor Jørgensen maatte takke Landmændene, fordi de med Taalmodighed ventede paa Resultaterne af de Forsøg, der anstillede paa Landbohøjskolen, og det skulde være ham en Glæde om nogle Aar, naar Forsøgene vare skredne videre frem, at fremkomme med de da indvundne Resultater.
